

Питання історії української літератури

УДК 821.161.2-32:808.1У.Самчук

DOI: 10.31471/2304-7402-2025-21(77)-77-87

ПАСІОНАРНА ДОМІНАНТА СТИЛЮ МАЛОЇ ПРОЗИ УЛАСА САМЧУКА

Наталія Мафтин

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: nataliia.maftyn@pnu.edu.ua

Пропонована стаття присвячена аналізу ідейно-художніх особливостей малої прози Уласа Самчука зі збірки «Віднайдений рай». Мета дослідження полягає в тому, щоб розкрити взаємодію ідеологічно-риторичного коду творів збірки зі світоглядною домінантою автора, а також детермінованість ним образності новел. Дослідницька методика передбачає індуктивно-емпіричні, об'єктивно-аналітичні та етнопсихологічні студії, а також постколоніальні студії.

Відтак з'ясовано, що ідеологічно-риторичний код збірки У. Самчука “Віднайдений рай” умотивований почуттям патріотизму, любові і туги за Україною, тривоги за її долю. Тому основою новелістичного мислення автора стає етнопсихологічна парадигма, яка детермінує і жанрово-композиційні, і стильові особливості. Саме етнопсихологічні чинники (закладене в характері українця бажання жити, сповідуючи ідеал чину – “Vita maxima et heroica” (О. Кульчицький), “інтимний зв'язок із землею” (В. Янів), індивідуалізм та гостра потреба волі) стають підложжям художнього конфлікту окремих новел збірки; реалізуються через антитезу чільних рис української і московської ментальності (новели “Сильвестр”, “По-справжньому”). “Органічним зв'язком з історичною долею народу”, бажанням “включити” хронотоп батьківщини в еміграційні будні, сповнивши їх у такий спосіб сенсу, викликана, на наш погляд, і така композиційна особливість Самчукових новел, як “двоплщинність”: наявність “подієвої”, фабульної частини, в якій йдеться про емігрантське життя, і “візійної”, що становить спогади про Україну і несе основне ідейне навантаження.

Ключові слова: Улас Самчук, новела, стиль, пафос, етнопсихологія, ідеологічно-риторичний код, хронотоп, ідея, конфлікт, часопросторовий континуум.

Постановка проблеми. Творчість Уласа Самчука на рівні вибору ідеологічного та риторичного кодів його прози значною мірою зумовлена і тими суспільно-історичними та духовними чинниками, що вплинули на загальні тенденції розвитку літературного процесу на теренах Західної України та на еміграції. Адже 20-30-ті роки ХХ ст. принесли і осмислення героїчних сторінок національно-визвольних змагань, і трагізм усвідомлення загроженості українського буття, і тривогу за долю України в підрадянській рокованості, і розчарування в світовій спільноті, котра віддала Східну Галичину окупаційному режимові Польщі. Західноукраїнське та еміграційне письменство в цій добі працює над виробленням нового світогляду, що остаточно рвав із “розніженим 19 віком” (Р. Олійник-Рахманний), із культом терпіння, оспіваним старшим поколінням українських митців, а мав би натомість своїм підґрунтям ідеологію активного чину. Перед західноукраїнською та емігрантською літературою постає особливе завдання – творити тексти, що стали б національно консолідуючим чинником: “Загрожене існування національного космо-психо-логосу змушувало західноукраїнський літературний текст 30-х років продукувати першою чергою космогонічні націотвірні жанри” [1, с. 11]. Чи не найважливіша роль тут належала донцовському “Вісникові” і митцям, що згруппувалися довкола нього.

Улас Самчук, емігрувавши 1927 року із Польщі, перебуваючи в Бреславі та Празі, стає на цей час одним із чільних авторів “Вісника”. Саме Самчук одним з перших виносить обвинувальний акт політиці більшовицького геноциду в Україні. Майже одночасно із “Марією” був написаний і перший том “Волині” – епопеї-“літопису українського простору” в добі тяжких випробувань для всієї нації. І “Марія”, і “Волинь” – твори, що несуть потужний “космогонічний”, “націєтвірний” код. Однак дебютував майстер великих епічних полотен все ж у жанрі малої прози – варшавський журнал “Наша бесіда” за 1926 р. опублікував оповідання Уласа Самчука “На старих стежках”. Час від часу письменник повертається до жанру новели – свідчення того – й видана 1936 року у Львові в друкарні видавничої спілки “Діло” збірка його малої прози “Віднайдений рай”.

Аналіз досліджень. Якщо романістика Уласа Самчука на сьогодні вивчена багатьма науковцями вичерпно й поліаспектно, то мала проза письменника потрапляла в об’єктив літературознавців значно менше. Чи не першими дослідженнями є наша стаття [4], уміщена в зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції до 100-літнього ювілею письменника 11–13 травня 2005 р. та окремі сторінки в моно-

рафії Ірини Руснак [6]. На сьогодні нам відомі статті Т. Ткаченко («Модерністські пошуки Уласа Самчука у збірці «Віднайдений рай»» [8]) та М. Коновалової («Дихотомічна модель хронотопу в новелістичному циклі Уласа Самчука «Віднайдений рай»» [3]). Прикро, однак покликання на нашу статтю в цих дослідженнях відсутнє.

Виклад основного матеріалу. Написані Уласом Самчуком далеко від рідної Волині новели і оповідання збірки еманували в ілюзію “віднайденого раю”, “terramater”. До збірки увійшло дев’ять творів, імпресіоністична “розмитість”, настроєвість яких поєднується із етнопсихологічною парадигмою як сюжетотвірним чинником, що оприявнюється і на рівні макро- та мікро образів (зокрема тропіки), і на рівні ідейного вектора (як опозиція затхлого міщанського бачення світу, дріб’язковості його проблем – і органічної потреби жити, сповідуючи високі ідеали служіння батьківщині).

“Віднайдений рай” Самчука творить симфонію настроїв, вражень, серед яких домінантним є ностальгія, болюча до щему потреба вдихати рідне повітря. Твори, що увійшли до збірки, в художньому та ідейному планах нерівні – за умов домінування імпресіоністичної манери письма є риси романтики вітаїзму (“По-справедливому”), подекуди – натуралізму. Новела “На двірці” поєднує стильові риси експресіонізму, натуралізму та імпресіонізму – тут імпресіоністична орнаментальність покликана увиразнити жах буття, страх перед безглуздям смерті – бо смерть персонажа цього твору жахлива якраз своєю безглуздістю на тлі офірної смерті героя новели “По-справедливому”, що впав, “зрізаний кулею чужого зайди на власних ланах”. У “Розбитій богині” образ Ліди, як і образ буяючої всіма барвами осені, “осончений” тичинівським кларнетизмом. Гостро іронічна палітра “Авс-фіну” малює образ обмеженого емігранта-боягуза, що продовжує галерею, започатковану Самійленковим “патріотою”.

Такі ж іронічні ноти звучать і в новелі “Віднайдений рай”. Якщо для персонажа “Моєї осені” цей рай – втрачений, бо на карті, куди він дивиться щовечора, бачить “синього птаха з відбитим крилом”, бачить свою сплюндровану батьківщину, то успішний юрист свій рай віднайшов і на еміграції – біля ситого корита. Це сите життя підмінило всі справжні цінності бутафорськими – ба навіть фоліанти в його бібліотеці несправжні: то лише дерев’яні муляжі.

Що ж єднає ці, такі, здавалося б на перший погляд, різні за своїм стильовим та тематичним діапазоном твори в цілісну збірку, що, зрештою, становить основу, певну “матрицю” художнього мислення Самчука-новеліста? На наш погляд, відповідь знайдемо шляхом виокремлення під час аналізу саме етнопсихологічних чинників – адже звернення до “ментальності як складової системного аналізу” (Н. Шумило) вможливає глибоке прочитання ідеологічного й риторичного кодів художнього тексту.

Ностальгійні мотиви – внаслідок викликані об’єктивними причинами маргіналізації всього глибинно національного і водночас розміщення його в центрі “всесвіту” за умов вимушеного вибуття за географічні межі України – властиві усій діаспорній літературі, а отже, є складником “національного іманентного розвитку” нашої літератури, тією прикметою і чинником, що значною мірою визначають специфіку її розвитку в 30-ті роки минулого століття. Адже національну літературу характеризують, окрім інших, і такі стійкі характеристики, як органічний зв’язок з історичною долею народу та з народною творчістю. «Логіка національного мислення», трансформована крізь призму індивідуального письменницького таланту, саме і становить, на наш погляд, специфіку художнього світобачення митця.

Як вже зауважувалося, домінуючим мотивом збірки є мотив туги за батьківщиною. Цей мотив проходить через усі новели, вміщені тут, і є резонансом інтертекстуального лейтмотиву, що об’єднує всю прозу Уласа Самчука і його життя, “життя його душі”, в цілісний дискурс, є експресивно-емоційною основою його творів, спроектовує їх тему і об’ємну структуру.

І вже перша новела збірки – “Моя осінь” – засвідчує його функціональність на рівні поетики макро- і мікро образів.

У фабульній частині новели йдеться про примітивно-обивательське життя одного з емігрантів, “обережного, мов лис, доктора медицини”, “конто” якого “в банку так певно і рівно росло, мов тісто на добрих дріжджах”, пихатого і самовдоволеного – “Я ж не мав ні грошей, ні людей, ні імени, а ось дивись – доктор медицини” [7, с. 4-5]. Конфлікт новели творить цинічна позиція цього персонажа (“мушу раз назавжди порвати з сентиментами своєї нікчемної раси”) і його протагоніста – героя, що ототожнюється з автором. Значну частину новели (власне, її безфабульну структуру) становлять ліричні відступи – внутрішні монологи цього героя, просякнуті гіркотою від усвідомлення своєї маргінальності на чужині, байдужості Європи до долі цілої нації: “І ми ходили між людьми зовсім інші від решти, екзотичні та кострубаті. Ми, здавалось, рослини, що не ростуть, а тільки цвітуть та оцвітають, мов пеларгонії у вікнах. (...). Всі нам перечили, всі нам не вірили. Іноді нас кількоро стояло проти цілої Європи з усіма її танками та літаками (...). З мансард і сутеренів дивились ми на неї (Україну на карті. – *пояснення наше Н.М.*) жадібними очима, боячись дихнути, щоб не сполохати синього птаха, тих мрій, тієї віри божевільної” [7, с. 9]. Акцент у цій новелі – саме на ліризованих монологіях-сповідах, і навіть традиційна для новелістичного жанру інтрига відступає на задній план.

Інтригу становить “трикутник закоханих”: і “доктор медицини” і його протагоніст закохані в одну жінку. Глибину почуттів героя в найтрететніший момент автор передає через порівняння, основою якого є

елементи етнопсихології – “...ніс душу свою, мов дитину у білому перкалі до хресту”; закоріненістю в сентиментально-чуттєвій відфолькlorній традиції позначений і мікрообраз, що передає відчуття смутку, розчарування (кохана втекла з “доктором”): “...нагі плечі тікають у безвість, мов пелюстки опалої під час буревію рожі” [7, с. 17].

Традиційний для жанру “новелістичний інтерес” розкривається в листі від дівчини, котра зізнається, що вона розтринькує гроші багатих дурнів, тому й вибрала “доктора”, власне, його “конто”. Дійсним же лицарем її мрій є той, хто живе для батьківщини. Своєрідним пуантом новели стають рядки із цього листа: “Якби не проклята моя вдача і батьківщиною був мені той клаптик землі, на якому видушують людей голодом, а не цілий світ, де купаються в золоті, я лишила б усе і пішла б з тобою у твої сутерени, щоб жити так само, як ти, так само вірити і так само сподіватися” [7, с. 18].

Через усю “плоть” новели оголеним нервом проходить лейтмотивний образ синього птаха з відбитим крилом, надаючи творові цілісності, виразності його ідеологічно-риторичному кодові: “Я сиджу самотньо коло мого круглого, старосвітського стола, дивлюся на мапу і бачу там синього птаха з відбитим крилом, до якого знов спрямовую свій зір і свою вщерть наповнену нестримним прагненням душу” [7, с. 19].

Опозиція світоглядів становить основу конфлікту і новели “Образ”. Даду, обмежена міщанка, що, проживши на Україні досить тривалий час, не знає і слова по-українськи, в емігрантських колах видає себе за щирю українку, вся “українськість” якої зводиться до порожніх балачок по ресторанах: “Часто казала: “Наша Україна, наші степи, наш Дніпро” й інші приємні слова, які не пасували до її носика” [7, с. 38]. Для героя ж саме слово “Україна” – священне, сповнене сакральної сутності, тому він може лише мріяти, тужити за батьківщиною, не оскверняючи її священного наймення вимовлянням всує: “Хто дав мені право помітувати цим словом по кабарегах?”. Конфлікт твору оголюється через візійні картини. Коли Даду зневажливо говорить про культурну відсталість українців у порівнянні з Європою (“Тут людина отруїлася розкішшю і тоне у ній, а там тонуть у гною смердячої ріллі, у чаді самогону”), герой бачить свою стареньку матір. Йому здається, що вона зайшла у кав’ярню “...у порваному кожусі (...), у великих чоботях. Вона йде просто на мене і простягає руки. Чорні, жилаві, висушені, як осикові тріски” [7, с. 41]. І згадується йому дитинство, мамина скупа, але така солодка ласка, українські степи, де люди вміють ділитися хлібом і водою і розмовляти з самим Богом. Ці візійні картини творять різкий контраст до того, як живе Даду, до її “культурного” – ситого і порожнього життя.

Символом, що розкриває вищу міру страждань, є Христові муки. Герой, слухаючи по радіо, як “дужий неукраїнський голос балакав по-українськи”, відчув біль, який “відчував Христос, ронячи на камені кри-

жаві сльози”. Його серце рветься між любов’ю до України і ненавистю до колонії, яку з неї зробив більшовицький режим. Однак гору бере віра в немілючу духовну силу батьківщини: “...у снах і наяву вірю у свою сплюгавлену країну, в її будучність, вірю в її силу і невичерпну мудрість. І моя віра не дозволяє кинути прокляття країні тій, яка так довго спить у зневазі” [7, с. 49]. Етнопсихологічний чинник оприявнюється у цій новелі і в візійній картині степу, і в розумінні найосновнішої риси національного характеру: “Степ творив людину-Бога, а не людину-хробака”, і в життєвій позиції самого персонажа, котрий сповідує ті ідеали й чесноти, що творять систему ціннісних координат для українця.

Внутрішнє, духовне життя персонажа новели “Собака у вікні” також будується за системою цих координат. Субкультурі європейського міста, в якому він опинився, Андрій протиставляє культуру почуттів хліборобів тієї землі, що стала для нього втраченим раєм. “Райські кущі” для нього – це кущ рож біля селянської хатинки, що пахтить його дитинством і юністю. Водночас із рожею порівнюється і кохана: “Рожі...кущ рож. (...) Кущ бризне стовесельчаними перлами і здригнеться...(...). І знаю я ще другу рожу... Це вже не кущ, це лише рожка з куща. Її хатинка стояла край села...” [7, с. 58]. Асоціації персонажа вмотивовані відфольклорною традицією, у якій рожка – символ краси, фізичної довершеності і духовної чистоти. Візійна картина-спогад, де центральним стає образ коханої дівчини, становить осердя новели, а емоції, що викликають її – живчик твору. Не випадковий і перегук із шекспірівським сонетом – саме так твориться образ вічної коханої, образ, що не затирається в часі і асоціюється із самою Україною: “Я кохав ту широку луну, луну свого краю і степу. Я чув там її голос і я кохав його. (...) Вона не з золотими косами, не зі струнким станом. Вона зі станом звичайним, який може мати дівчина у селянському одязі. (...). Але її груди і повні, і пружкі, і гарячі; довгі, тяжкі коси заплетені в тяжку косу. Прудко ступає вона босими ногами, мало не гнеться земля” [7, с. 60-61].

Візійні картини в структурі Самчукових новел несуть значне ідейне і емоційне навантаження. Вони сповнені пульсування життя, в них навіть дрібниці наділені вищим сенсом і творять світ ваговитого, справжнього буття на відміну від сірих емігрантських буднів. У новелі “Сильвестр” саме через візії-спогади розкривається апологетика чину, сміливого і діяльного спротиву більшовицькій навалі. Фабульною основою твору стає опредмечена в долі безіменного емігранта-полтавця етнопсихологічна риса – індивідуалізм та нетерпимість до наруги над чільними святинами українського духовного космосу – материнством, родиною.

Уся провина полтавця в тому, що він хотів “лише дома жити”. Але – жити, не скніти, бути господарем на своїй землі. Особливо виразно ідейна домінанта новели оприявнюється через протиставлення українського духовного космосу і чужинецького руїнного хаосу, що принесли з

собою більшовики, хаосу, що брудним шквалом поглинає, нівечить усі буттєві цінності українського селянина, загрожує тотальним знищенням: “На нас же напирала всяка голота з Москви. .. Ет! – Стій, брат, куди? “А на Україну... жевать хотім”. Ах, ви замурзані! Як большевичились, стіжки у нуль цінили, пускали з димом, робили “революцію”, а тепер жувати? У нас же, знаєш, самих дітей макухами тоді годували” [7, с. 77].

Полтавець – це той український селянин, що чинив опір голодним і диким червоним азіатам, азіатам з “розпухлими скісними очима”, котрі прийшли грабувати, нищити, гвалтувати: “...а в мене жінка не стара. Сіпнувся до неї й шкірить, сволоч, жовті зубиська (...). Що мені революція?! А жінка, а діти?... Боронити їх чи для “революції” віддати? Тішся, мовляв, п’яна пико!”. І вихід був для цього селянина один – “...за гвинтівочку його...”, а потім сам – у повстанці. Мабуть, такі дороги привели на еміграцію і його співбесідника – Кравченка, котрий не розповідає про своє минуле, лише у притлумлених спогадах його пливають ешелони... А в нічну зміну на гуті, в ливарному цеху, вбачаються Кравченку золоті лани його батьківщини, і кивають йому “маки рідних ланів з волошками”.

Новела “По-справедливому” розповідає про події на Україні в буремні пореволюційні роки. В загальну часопросторову сітку координат усієї збірки її вводить епілог: саме в епілозі хорунжий Дядюра, учасник і очевидець тих подій, “ген пізніше, по війні”, “розповідав довгу казку про Пилипа з сіна”.

Початок новели – динамічний нічний пейзаж: шаління вітру, хурделиця, “регіт смерти” в ярах – майстерно передає п’яний шал пореволюційних днів, коли, здавалося, розступилися віки і, як в героїчні часи Запорізької Січі, вилетіли у степ на баских конях лицарі прогнати геть ординців. Ці лицарі – п’ять кіннотників, розвідників із козачої сотні, що переслідує червоних. Спинившись на спочинок, козаки знаходять у копиці сіна хлопчину, омлілого з голоду. Хлопця відігріли, нагодували, і він так і залишився з козаками: “При козаках він поповнів, навчився чудесно лаятися, твердо та сміло у вічі кожному дивитися”. Усіх дивує те, що Пилип (так звали хлопця) “зібрав гроші де тільки міг і складав”. Як з’ясувалось, хлопець мріє викупити свою хату, яку жид за безцінь вимантив у його батька-п’янички. Жид “в комуністи перекинувся й давай в селі хазайнувати” [7, с. 96]. Пилип хоче по-справедливому – перш, ніж повісити свого кривдника, мусить віддати ті п’ятдесят карбованців. На жартівливі кпини козаків – мовляв, “за хату свою і воюєш?” – хлопець по-дорослому відповідає: “Топчите ви чужі землі, а свою лишаєте ворогам топтати”.

Саме Пилип у новелі репрезентує такі етнопсихологічні риси, як інтровертивність, антеїзм (прив’язаність до землі), органічну потребу індивідуального націопростору (своєї хати, осідку), чесність, відваж-

ність. У першому бою з більшовиками він виходить переможцем – «Пилипа з сіна ось, мабуть, на те й родило, щоб черепок той кацапський згубився Бог-зна де, на козацьких ланах. Не лізь...” [7, с. 100]. Самчук виправдовує ту жорстокість, що зродилася в душі юнака – це помста не лише за особисті кривди: “І бути жорстоким, це все одно, що й любити, коли те й друге чимось дійсно життєвим оправдовується...”.

На увиразнення центральної ідеї новели спрацьовують і пейзажні замальовки буйного приходу весни в степ – йдучи за широко вживаним у фольклорі художнім прийомом паралелізму, автор показує масовість повстанського руху: “...уливши в одну розбурхану ріку, ревуть та рвуться з берегів, бажаючи власною повинню залити ті простори навколо, що поливалися віками їхньою кров’ю, мов ярою рососою. І там, де ще недавно штикульгали скалічені Москвою льокаї, тепер всевладно підіймають голови стрункії юнаки, сідлають швидконогих своїх, і було не було – бій. За волю!” [7, с. 101]. Ця воля світила у мріях і Пилипові, ввижалося йому, як поверне свою хату, знайде матір, котра подалась у світи жебрачкою. І потреба справедливості як вищої правди зробила його безстрашним і відчайдушним – змусила забути про реальність небезпеки і вириватись у бою далеко вперед. Хлопця скосила куля московського кулеметника, “зайди-чужинця”, що причаївся в зеленому вітті рідного Пилипові садка. Сама його смерть – то разюча несправедливість: “Кров ще лилася через уста, що соковито цілували землю, свою любку боляче кохану, нічим, ніколи, ніде незамінну, цілували криваво, останнім, довгим поцілунком” [7, с. 106].

Риторичний код новели, її пафос спрямований на вияскравлення образу національного простору, zagrożеного чужинецькою інвазією. “Просторова модель етнічного світу становить певний континуум, окреслений і прокреслений траєкторіями долі окремих людей і окремих родин упродовж усієї історії їх взаємин із землею-годувальницею, найвагомішим аргументом людської і етнічної (національної) ідентичності” [1, с. 208]. Ця просторова модель національного континууму прокреслена і долею Пилипа, котрий “Палко кохав землю, своє небо, своє сонце”, кохав діяльно, зі зброєю в руках захищаючи своє, Богом дане, право на цю любов. І обвинуваченням більшовицькому режимові, північним зайдом звучить риторичне запитання в кінці новели: “Хто відібрав це все в нього? Яким правом?” [7, с. 107]. Це запитання імпліцитно присутнє у майже всіх творах збірки – яким правом відібрано батьківщину самому авторові, тисячам тих, хто змушений поневірятися на чужині, зрештою, цілому народові? Воно відлунує і в гостроіронічній новелі “Авс-фін”.

“Об’єктом” художнього дослідження у новелі є затхле життя тієї частини української еміграції, що вибрала сите і спокійне існування. Представником таких “борців” за Україну є “великий вчений Ікс Зет, який до останньої хвилини не покидав свого відповідального місця на

сторожі рідної науки”. Ці рядки із некролога, вміщеного в одній з емігрантських газет, звучать жахливим гротеском опісля того, що довідується читач про “славетне” життя “борця з більшовицьким режимом”. Примітивізм прагнень і примітивізм мислення (саме анекдотичний випадок із глибокодумним поясненням своєї теорії походження таємничого слова “Авс-фін” на дверях трамваю, яким їздив уже впродовж кількох років, молодому “колезі” і став причиною недуги, а згодом – смерті професора), нездатність до чину (найбільше, на що був здатен борець – “хотілося летіти кудись, бунтувати велике місто, державу, Європу. Хотілося крикнути всім: Там твориться насильство. Там гвалтують невинність величезного народу! Соціалісти всього світа! Розум і сумління! Дивіться і жахайтесь!” [7, с. 157], характеризують цього вченого, чийм “ідолом” був Маркс. Щоправда, незадовго до смерті приходить прозріння і він усвідомлює, що прожив порожнє життя, в якому не було ні справжньої любові, ні справжньої ненависті, ні справжньої справи: “Невже ті, там у царстві Костя Арапника, - комісаря закордонних справ, смертю своєю пробудили в ньому тугу за новим богом великої Правди, яку він ще недавно звав “зоологічним шовінізмом”? (...) І професор обертався до самого себе, плював у огидне обличчя сатанинської маски пелехатого ідола” [7, с. 161].

Риторичний код новели спрямований водночас і проти жорстокої, злочинної байдужості європейської спільноти, що мовчки дала згоду на геноцид цілого народу. Нищівним сарказмом щодо так званого європейського гуманізму, гнівом і болем сповнені рядки новели, у яких ідеться про те, як приймають державні закони “про заборону різати телят, наказуючи їх стріляти, щоб звірина не мучилась”, у той час як велику європейську націю винищують голодом, страшними тортурами в більшовицьких катівнях і в таборах.

Висновки. Отже, ідеологічно-риторичний код збірки У. Самчука “Віднайдений рай” умотивований почуттям патріотизму, любові і туги за Україною, тривоги за її долю. Тому основою новелістичного мислення автора стає етнопсихологічна парадигма, що визначає і жанрово-композиційні, і стильові особливості. Саме етнопсихологічні чинники (закладене в характері українця бажання жити, сповідуючи ідеал чину – “*Vita maxima et heroica*” (О. Кульчицький), “інтимний зв’язок із землею” (В. Янів), індивідуалізм та гостра потреба волі) стають підложжям художнього конфлікту окремих новел збірки; реалізуються через антитезу чільних рис української і московської ментальності (новели “Сильвестр”, “По-справжньому”). “Органічним зв’язком з історичною долею народу”, бажанням “включити” хронотоп батьківщини в еміграційні будні, сповнивши їх у такий спосіб сенсу, викликана, на наш погляд, і така композиційна особливість Самчукових новел, як “двоплщинність”: наявність “подієвої”, фабульної частини, в якій йдеться про емігрантське

життя, і “візійної”, що становить спогади про Україну і несе основне ідейне навантаження. Адже саме там, у візіях, у спогадах про “terra mater” проростають чарівні зернятка “віднайденого раю”. Ця композиційна особливість умотивовує і специфіку часопросторового континууму новелістики Самчука: контрастне вклинення в хронотоп “подієвої” частини твору часової координати минулого, важливого і сповненого сенсу навіть у дрібницях. Самчукові новели характеризуються наявністю частих внутрішніх монологів, ліричних відступів, візійних образів, у яких окрема деталь розгортається в цілу картину (“Собака у вікні”). Ціна ж життя на еміграції вимірюється для автора лише мірою страждань, туги і чину задля України.

Література

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2000, Тернопіль, Джура, 2000. – 340 с.
2. Бородіца С. Концептуальний погляд на романістику У. Самчука в контексті прози його доби // Улас Самчук: художнє осмислення української долі в ХХ столітті... С. 129.
3. Коновалова М. Дихотомічна модель хронотопу в новелістичному циклі Уласа Самчука «Віднайдений рай». Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія. 2012. Вип. 6. С. 43-48. <http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7254>
4. Мафтин Н.В. Етнопсихологічна парадигма новелістики Уласа Самчука Улас Самчук: художнє осмислення української долі в ХХ столітті: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук. конф. 11–13 травня 2005 р. (Рівне–Дермань–Тилявка–Кременець). Рівне, 2005. С. 157- 166.
5. Олійник-Рахманний Р. Літературно-ідеологічні напрямки в Західній Україні (1919-1939 роки). –К.: Четверта хвиля, 1999.
6. Руснак І. «Я був повний Україною». Художня історіософія Уласа Самчука. Монографія. Вінниця: ДП ДКФ, 2005. 406с.
7. Самчук У. Віднайдений рай. – Львів, Друкарня Видавничої спілки “Діло”. – 1936.
8. Ткаченко Т. Модерністські пошуки Уласа Самчука у збірці «Віднайдений рай». *Траєкторія науки*. 2016. № 3 (8).
9. Ткачук М. Художні виміри творчості Уласа Самчука // Наративні моделі українського письменства. Тернопіль, 2007. С. 391.
10. Шумило Н. Ментальність як складова системного аналізу// “Найголовніше – момент істини”. Пам’яті академіка Леоніда Новиченка: Зб. – К.: ПЦ “Фоліант”, 2004. – С. 73-90.
11. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. – К.: Задруга, 2004. – 354 с.

PASSIONATE DOMINANT OF THE STYLE OF ULAS SAMCHUK'S
SHORT PROSE

Nataliia Maftyn

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
76000, Ivano-Frankivsk, str. Shevchenko, 57;
e-mail: nataliia.maftyn@pnu.edu.ua

The proposed article is devoted to the analysis of the ideological and artistic features of Ulas Samchuk's short prose from the collection "Paradise Found". The **aim** is to reveal the interaction of the ideological and rhetorical code of the works of the collection with the author's worldview dominant as well as its determination of the imagery of the short stories. The **research methodology** involves inductive-empirical, objective-analytical and ethno-psychological studies as well as postcolonial studies.

Thus, it was found that the ideological and rhetorical code of Ulas Samchuk's collection "Paradise Found" is motivated by a sense of patriotism, love and longing for Ukraine, anxiety for its fate. Therefore, the basis of the author's short story thinking is an ethno-psychological paradigm that determines both genre-compositional and stylistic features. It is the ethno-psychological factors (the desire to live inherent in the character of a Ukrainian, professing the ideal of the rank – "*Vita maxima et heroika*" (O. Kulchyt'skyi), "intimate connection with the earth" (V. Yaniv), individualism and the acute need for freedom) become the basis of the artistic conflict of individual short stories in the collection; they are realized through the antithesis of the main features of the Ukrainian and Moscow mentality (short stories "Sylvester", "For Real"). The "organic connection with the historical fate of the people", the desire to "include" the chronotope of the homeland in emigration everyday life, filling them with meaning in this way, is caused, in our opinion, by such a compositional feature of Samchuk's short stories as "two-dimensionality": the presence of an "eventual", plot part, which deals with emigrant life, and a "visionary", which constitutes memories of Ukraine and carries the main ideological load.

Key words: Ulas Samchuk, short story, style, pathos, ethno psychology, ideological-rhetorical code, chronotope, idea, conflict, spatio-temporal continuum.